

ใบความรู้ที่ ๕ เรื่อง การอ่านโน้ตในบรรทัดห้าเส้น
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ร้อง เล่น บรรเลงเพลง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง การอ่านโน้ตในบรรทัดห้าเส้น
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรีสากล) รหัสวิชา ศ๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่๒

การอ่านโน้ตในบรรทัดห้าเส้น

ดนตรี หรือ ดุริยางคศิลป์ เป็นศิลปะที่วาดด้วยเรื่องของเสียงที่ได้รับการจัดเรียง โดยมีเงื่อนไขของเวลา และองค์ประกอบพื้นฐาน ได้แก่ ระดับเสียง (pitch) ความเข้มเสียง (dynamics) จังหวะ (rhythm) และสีนเสียง (tone colour) การถ่ายทอดองค์ประกอบดนตรีเหล่านี้สามารถกระทำผ่านกระบวนการต่าง ๆ ในปัจจุบัน เช่น การแสดงดนตรี การบันทึกเสียง หรือการบันทึกโน้ต ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ จะขอกล่าวถึงการบันทึกโน้ต (notation) อันเป็นสื่อกลางสำหรับการถ่ายทอดองค์ประกอบทางดนตรีตามความต้องการของนักประพันธ์ดนตรี ลงบนบรรทัดห้าเส้น (staff) และการอ่านโน้ตในบรรทัดห้าเส้น

การบันทึกโน้ตมีความคล้ายคลึงกับการระบุตำแหน่งบนกราฟ ได้แก่ แกน X และแกน Y เมื่อเปรียบเทียบกับกรบันทึกโน้ตจะพบว่าองค์ประกอบดนตรีในแง่ของเวลาจะถูกระบุบนแกน X ขณะที่ระดับเสียงจะถูกระบุบนแกน Y เช่นเดียวกัน เราจะอ่านโน้ตและสัญลักษณ์อื่นที่ปรากฏบนบรรทัดห้าเส้นตามลำดับเวลาจากซ้ายไปขวา ขณะที่ระดับเสียง หรือเสียงสูงเสียงต่ำ เราสามารถทราบได้จากตำแหน่งในแนวดิ่ง ตามภาพที่ ๑.๑ เราสามารถบอกได้ว่า โน้ต ก เกิดขึ้นก่อนโน้ต ข ในแง่ของเวลา และมีระดับเสียงสูงกว่าโน้ต ข

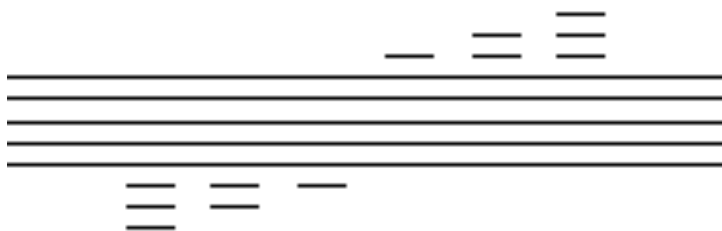
ภาพที่ ๑.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวโน้ตบนบรรทัดห้าเส้นเปรียบเทียบกับการระบุตำแหน่งบนกราฟ

บรรทัดห้าเส้น

บรรทัดห้าเส้น (staff) เป็นเส้นขนานแนวนอน ๕ เส้น และมีช่องบรรทัดระหว่างเส้นขนานจำนวน ๔ ช่อง ใช้สำหรับกำหนดระดับเสียงให้มีความแม่นยำ โดยเรียงลำดับจากด้านล่างขึ้นไปด้านบน นอกจากนี้ เรายังสามารถเติมเส้นน้อย (ledger line) ซึ่งเป็นเส้นขนานแนวนอนขนาดสั้น ที่ต่อขึ้นไปหรือต่อลงมาจากบรรทัดห้าเส้นได้ตามระดับเสียงที่ต้องการ

ภาพที่ ๑.๒ บรรทัดห้าเส้นและการเรียงลำดับ

ภาพที่

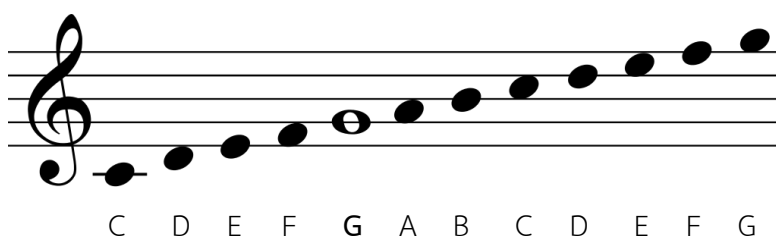
๑.๓ เส้นน้อย

ตัวอักษรแสดงชื่อโน้ต

ตัวอักษรแสดงชื่อโน้ต (musical alphabet) เป็นตัวอักษรที่ใช้เรียกชื่อตัวโน้ตที่แสดงระดับเสียง โดยใช้พยัญชนะ ๗ ตัว ได้แก่ A, B, C, D, E, F และ G ซึ่งสามารถแปลงเป็นชื่อโน้ตระบบโซลเฟจ (solfège) ที่เรารู้จักกันเคยได้เป็น ลา ที โด เร มี ฟา และโซ ตามลำดับ

กุญแจและโน้ตอ้างอิง

กุญแจ (clef) เป็นสัญลักษณ์ทางดนตรีที่ปรากฏอยู่ตำแหน่งแรกบนบรรทัดห้าเส้น เป็นตัวกำหนดระดับเสียงอ้างอิงของตัวโน้ตบนบรรทัดห้าเส้น กุญแจที่นิยมใช้สำหรับการบันทึกโน้ตในปัจจุบัน ได้แก่ กุญแจโซ กุญแจฟา และกุญแจโด สำหรับการอ่านโน้ตขั้นพื้นฐานของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ นี้ เราจะทำความรู้จักกับกุญแจโซ กุญแจเทรเบิล (treble clef) หรือกุญแจจี (G clef) เป็นหลัก ซึ่งมีตำแหน่งอยู่บนเส้นบรรทัดที่ ๒ ทำให้โน้ตอ้างอิงที่อยู่บนเส้นบรรทัดที่ ๒ นี้เป็นโน้ต G หรือโน้ตโซ

ภาพที่ ๑.๔ กุญแจโซ และการเรียงโน้ตในกุญแจโซ

โน้ตอ้างอิงเป็นโน้ตที่เราทราบระดับเสียงแล้ว ทำหน้าที่เป็นโน้ตตั้งต้นสำหรับการไล่ระดับเสียงไปสู่โน้ตเป้าหมายที่เราต้องการทราบระดับเสียง เช่น หากโน้ตอ้างอิงของกุญแจโซ คือ โน้ตโซ ซึ่งมีตำแหน่งบนเส้นบรรทัดที่ ๒ และโน้ตเป้าหมายที่เราต้องการทราบระดับเสียงมีตำแหน่งอยู่บนเส้นน้อยที่ ๑ ได้บรรทัดห้าเส้น เราจะไล่ระดับเสียงจากโน้ตโซลงมาตามลำดับจนถึงโน้ตเป้าหมาย เนื่องจากโน้ตเป้าหมายมีระดับเสียงต่ำกว่าโน้ตโซ ได้ว่า โซ (โน้ตอ้างอิง) ฟา (ช่องที่ ๑) มี (เส้นที่ ๑) เร (ใต้บรรทัดห้าเส้น) และโด (เส้นน้อยที่ ๑) ได้บรรทัดห้าเส้น) ดังนั้นระดับเสียงของโน้ตเป้าหมาย คือ โด หรือ C

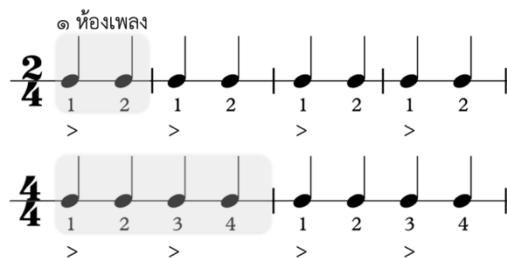
ในขณะเดียวกัน หากโน้ตเป้าหมายมีระดับเสียงสูงกว่าโน้ตอ้างอิง เราจะไล่ระดับเสียงจากโน้ตอ้างอิงขึ้นไปตามลำดับจนถึงโน้ตเป้าหมาย เช่น หากโน้ตอ้างอิง คือ โน้ตโด ซึ่งมีตำแหน่งอยู่บนเส้นน้อยที่ ๑ ได้บรรทัดห้าเส้น และโน้ตเป้าหมายที่เราต้องการทราบระดับเสียงมีตำแหน่งอยู่ในช่องที่ ๓ เราจะไล่ระดับเสียงจากโน้ตโดขึ้นไปจนถึงโน้ตเป้าหมาย ได้ว่า โด (โน้ตอ้างอิง) เร (ได้บรรทัดห้าเส้น) มี (เส้นที่ ๑) ฟา (ช่องที่ ๑) โซ (เส้นที่ ๒) ลา (ช่องที่ ๒) ที (เส้นที่ ๓) และโด (ช่องที่ ๓) ดังนั้นระดับเสียงของโน้ตเป้าหมายนี้ คือ โด หรือ C ที่สูงขึ้นเป็นระยะ ๑ ช่วงคู่แปด (octave)

คำแนะนำสำหรับการฝึกนับจังหวะและการปรบมือตามค่าตัวโน้ต

ตามที่กล่าวไปในตอนต้นว่าดนตรีประกอบด้วยองค์ประกอบดนตรีต่าง ๆ ให้เราได้ศึกษาวิเคราะห์ ในแง่ของระดับเสียง เราสามารถศึกษาจากการอ่านโน้ตในระบบตัวอักษรหรือระบบโซลเฟจ นอกจากนี้ เราสามารถศึกษาองค์ประกอบด้านจังหวะของบทเพลง จากการนับจังหวะและการปรบมือตามค่าตัวโน้ต ประกอบกับการใช้เมโทรโนม (metronome) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีกลไกการให้เสียงบอกจังหวะที่เที่ยงตรง

ค่าตัวโน้ตและค่าตัวหยุดที่เราศึกษาในหัวข้อก่อนหน้านี้ เป็นเพียงความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบระหว่างตัวโน้ตหรือตัวหยุด เช่น โน้ตตัวขาว ๑ ตัวมีค่าเท่ากับโน้ตตัวดำ ๒ ตัว ทว่า หากเราต้องการทราบว่าตัวโน้ตใดมีค่าเท่ากับ ๑ จังหวะ เราจะทราบจากเครื่องหมายประจำจังหวะ (time signature) ซึ่งเป็นตัวเลขซ้อน ๒ ตัวที่กำกับอยู่ต้นเพลง ทำหน้าที่บอกจำนวนจังหวะใน ๑ ห้อง และการเน้นจังหวะ (accent) ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับโน้ต โดยการเล่นให้ดังกว่าปกติเล็กน้อย ในขั้นต้นเราจะมาทำความรู้จักกับเครื่องหมายประจำจังหวะ (อ่านว่า สอง สี่) และ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

- ๑) หนึ่งห้องเพลงในเครื่องหมายประจำจังหวะ $\frac{2}{4}$ มี จำนวน ๒ ตัว โดย มีค่าหนึ่งจังหวะ
- ๒) หนึ่งห้องเพลงในเครื่องหมายประจำจังหวะ $\frac{4}{4}$ มี จำนวน ๔ ตัว โดย มีค่าหนึ่งจังหวะ

ภาพที่ ๑.๖ การนับจังหวะและการเน้นจังหวะ (>) ของโน้ตตัวดำในเครื่องหมายประจำจังหวะ $\frac{2}{4}$ และ $\frac{4}{4}$ และการเน้นจังหวะ (>) ของโน้ตตัวขาวในเครื่องหมายประจำจังหวะ $\frac{2}{4}$ และ $\frac{4}{4}$